

LENEN VAN DE HOFSTEDE CUYK IN HET LAND VAN HEUSDEN EN ALTENA EN IN ZUID-HOLLAND, 1361-1641

door
J.C. Kort

*Eerder gepubliceerd in 'Ons Voorgeslacht', jrg. 39 (1984), een uitgave van de
Zuidhollandse Vereniging voor Genealogie*

Inleiding

Van de hof te Cuyk hing een groot aantal leenmannen af, dat in 1327 door verkoop van de mannen in Holland en Utrecht aan de graaf van Holland werd verminderd. Het gevolg van de heer van Cuyk bleef evenwel aanzienlijk.¹

In 1400 kwam Cuyk in handen van de hertog van Gelre, die ook de registratie verkreeg. Zo kon de hertog in 1457 beschikken over vijf leenregisters van Cuyk, waarvan het oudste ongedateerd was en de andere begonnen in 1352, 1376, 1382 en 1395.² Geen van deze registers is thans nog bekend. Na 1400 werden de lenen van Cuyk geregistreerd door het hertogelijk leenhof. Omstreeks 1470 eiste Frederik van Egmond, de nieuwe pandheer van Cuyk, het oude leenhof op. Dat verkreeg hij grotendeels maar Gelre behield vierentwintig lenen van Cuyk in Betuwe, Bommerwaard en Rijk van Nijmegen in de plaatsen Beesd, Bemmelen, Brakel, Delwijnen, Enspijk, Ewijk, Herwijnen, Hurwenen, Leeuwen, Horssen, Maasbommel, Rhenoy, Spijk, Wadenhoijen en Ubbergen.³

Van zijn leenhof liet de heer van Cuyk in 1470 nieuwe registers aanleggen, waarvan de oudste een aantal retroacta bevat. Het leenhof, dat in 1569 in het bezit was van Willem van Oranje, werd in dat jaar verbeurd verklaard en enige jaren geadmistreerd voor koning Filips II. De registers werden in 1894 van de nazaat van de laatste griffier van de lenen van Cuyk, die ze in 1795 onder zich had gehouden, verworven voor het RA. te 's-Hertogenbosch. De registers van Cuyk zijn in dit repertorium met de nummers alleen aangehaald. De gegevens na 1641 zijn niet verwerkt.

Noten:

1. J.A. Coldewey, *De heren van Cuyk (1096-1400)*, Tilburg 1981, pp. 159-161.
2. Leenhof Cuyk, nr. 9 fol. 152.
3. Register leenaktenboeken van het Rijk van Nijmegen, nrs. 2, 7, 17, 29, 32-34, 49b, 86, 194, 237b, 262, 265b, 279a, 282, 296a, 303, 341, 347a, 351, 355, 358, 361a en 362.

I. LAND VAN HEUSDEN EN ALTENA

AALBURG

- 1. 2 morgen 2½ hont (1424: 2½ morgen) land in Aalburg, strekkend van de Pelse steeg tot de Kattendijk, enerzijds (1424: oost): Lambert Lambertsz. van Leeuwen (1424: Jacob des Meiersz.), anderzijds (1424: west): de heren van St. Truiden.**

2-5-1406: Gijsbert Herbertsz. van Zwijndrecht bij overdracht door Johan die Loese, RA. Arnhem, Leenhof Gelre, nr. 1 fol. 150v.

26-4-1424: Gijsbert Herbertsz. van Zwijndrecht zoals gehouden van Cuyk, Leenhof Gelre, nr. 2 fol. 121.

2. 1 morgen land in Aalburg met hofstede, (1532: strekkend van erven Melis Jansz. tot Gerard Fokkenz.), oost: heer Jan van Heesbeen, west: erven Lambert Dirk Bosmansz., (1532: noord: de gemene straat, zuid; 1533: zuidoost; erven Heineman Walewijnsz.¹ en de abt van St. Truiden); een kamp aldaar, genaamd Rode akker, naast de steeg, (1532: strekkend van Duvenput en de abt van St. Truiden tot de Maas), (1532: zuid: de Lange steeg, noord: de gemene boomgaard), (1533: jaarlijks f 16.- brabantse waardig).

...-13.: Nikolaas Spiering Dirk Spieringsz., als getuige vermeld 1371, 9 fol. 49.

12-9-1377: Jan Lambert dirk Bosmansz. bij overdracht door Nikolaas Spiering Dirksz., 9 fol. 46v.

...-138.: Arnout Dirk Bosmansz. (!) bij overdracht door Jan Lambert Bosmansz., zijn broer, 9 fol. 46v.

15-6-1458: Hendrik de Bie van den Bosch voor Machteld, dochter van Arnout Lambertsz., bij dode van Jan Spiering, zoon van Arnout Lambertsz., haar broer, zoals gehouden van Cuyk, Leenhof Gelre, nr. 2 fol. 121, Cuyk, 5 fol. 17v en fol. 37v.

1-9-1467: Dirk Woutersz. bij dode van Machteld Arnoutsdr., zijn tante, Leenhof Gelre, nr. 3 fol. 108.

28-8-1532: Dirk Gerardsz., 9 fol. 46v, 5 fol. 37v.

4-9-1533: Dirk Gerardsz., 5 fol. 159v.

Van het leen 2 zijn 2A en 2B afgesplitst.

2A. ½ morgen, oost: Hessel Jansz. van Garneren, west: de leenman.

3-10-1533: Gerard Fokkenz., 9 fol. 47, 5 fol. 160.

2B. ½ morgen, west: Gerard Fokkenz., oost: Griet Melis.

3-10-1533: Hessel Jansz. van Garneren, 9 fol. 47, 5 fol. 159v.

Het leen is herenigd.

4-2-1536: Toegewezen aan Dirk Gerardsz. tegen Gerard Fokkenz. en Hessel Jansz. van Garneren, 9 fol. 47, 5 fol. 159v.

Het leen 2 gesplitst in 2C en 2D.

2C. ½ morgen (1641: met huis, hofstede en boomgaard), (1571: enerzijds: Fock van Tema, anderzijds: Jan Gerardsz., zuid: Jan Heinemansz., jaarlijks f 60.- brabantse waardig).

10-1-1538: Joris Gerardsz. bij overdracht door Dirk Gerardsz., zijn broer, 9 fol. 47v, 5 fol. 160.

7-4-1551: Gerard Jorisz. bij dode van Joris Gerardsz., zijn vader, met lijftocht van Nees, diens vader, 5 fol. 160.

18-8-1564: Daniel Antonsz. voor Janneke, dochter van Gerard Fock, bij overdracht door Gerard Jorisz., 9 fol. 47v, 5 fol. 160 blad.

7-6-1571: Jan Gerardsz. voor Janneke, dochter van Gerard Fock, zijn zuster, 6 fol. 227v, 5 fol. 160 blad.

1-11-1609: Leendert Jansz. van Wijk voor Janneke Fokkendr., 5 fol. 160 blad, 6 fol. 227v.

2-1-1638: Denis Denisz. voor Anneke Gerards, zijn vrouw, bij dode van haar tante, 6 fol. 227v.

---

¹ Soms verschreven tot: Heinema Welle (!).

4-1-1641: Jan Gijsbertsz. van Aalburg bij overdracht door Denis Denisz., 6 fol. 227v.

2D. ½ morgen, (1571: zijnde hopland), en een kamp, genaamd Rode akker, (1571: die klein is en beplant met wilgen), (1609: oost: Johan Adriaansz. Bakker, zuid en west: Janneke Focken; 1571: bijeen f 68.- brabantse waardig).

8-2-1538: Hak Iwijnsz. van Oudheusden bij overdracht door Dirk Gerardsz., 9 fol. 48, 5 fol. 160.

18-8-1564: Pieter Bruel, schout van Heusden, voor Margaretha, dochter van Hak Iwijnsz. van Oudheusden, bij dode van haar vader, 9 fol. 48v, 5 fol. 160.

29-5-1571: Focx van Tema voor Margaretha, zijn vrouw, 6 fol. 226, 5 fol. 160.

23-8-1609: Willem Adriaansz. van Aalburg te Heusden bij dode van Margaretha, dochter van Hak Iwijnsz. van Oudheusden, 5 fol. 160, 6 fol. 226, 10 fol. 18.

6-11-1615: Adriaan Lambertsz. van der Plas bij overdracht door Cornelis NN. voor Antonia Corsten Piex, weduwe Willem Adriaansz., 6 fol. 226.

17-6-1641: Eugenius van Oever bij overdracht door Jacobina Pietersdr., weduwe Adriaan Plas Lambertsz., op 1-2-1617 te Heusden, 10 fol. 166.

ALMKERK

3. Een springende tiende in Almkerk.

12-8-1424: Johan Se Burchgrave Dirksz. zoals gehouden van Cuyk, Leenhof Gelre, nr. 2 fol. 125, Cuyk, 5 fol. 17v en fol. 38.

4. 4 morgen land op het Over in Almkerk (1495: en Emmikhoven).

31-7-1424: Hendrik die Burchgrave, gehuwd met Hadewig, waarna overdracht aan Johan die Burchgrave met zijn lijftocht en de hare op 13 nobels, Leenhof Gelre, nr. 2 fol. 97, Cuyk, 5 fol. 17v en fol. 38.

7-11-1495: Karel Cleynout voor Machteld van der Daasdonk, zijn vrouw, bij dode van Willem van Wijk, haar grootvader, waarna overdracht aan Herman van Zelbach voor Pieter van Arschot, weduwe Frederik Zelbach, diens moeder, 9 fol. 44, 5 fol. 17v en fol. 38.

7-12-1509: Mr. Anton Vlaming voor Herman van Zelbach bij dode van Pieter van Cairshot, diens moeder, waarna overdracht aan Otto van Bruheze, schout ter Heide bij Breda, voor diens huwelijk met Maria van Diemen, Hermans nicht, 9 fol. 50 en fol. 43v.

7-5-1532: Pieter Cornelisz., roedrager te Breda, voor Maria van Diemen, weduwe Otto van Bruheze, 9 fol. 44v, 5 fol. 37.

Het leen 4 gesplitst in 4A en 4B.

4A. Het leen, belast met nr. 4B.

27-6-1534: Belast voor Dirk van Os, burger van den Bosch, met een gedeelte van f 18.- karolus door Maria van Diemen wegens schuld van François van Bruheze, haar zoon, te lossen 1:14, 5 fol. 37, 9 fol. 54.

13-12-1540: Pieter Rottiers te Mechelen voor Jan Françoisz. van Bruheze, zoon van Magdalena van Bruheze, bij overdracht door Govert van Helmond, roedrager te Breda, voor Maria van Diemen, Magdalena's moeder, voor haar erfeel van f 1000.-, waarvan reeds f 200.- besteed was voor medicijnen van François, 9 fol. 55-56, 5 fol. 158.

24-6-1556: Hulde van mr. Jan Françoisz. van Bruheze, kanunnik ten Dom te Utrecht, 5 fol. 158, 9 fol. 56.

25-5-1610: Mr. Johan Blomarts, licentiaat in de rechten, voor Joost van der Voorst, heer van Vroonhoven enz., bij dode van heer Johan van Bruheze, domheer te Utrecht, 10 fol. 22, 5 fol. 158.

11-6-1610: Robert van Bruheze voor Johan, zijn zoon, bij overdracht door Alonso del Gado voor Joost van der Voorst, heer van Vroonhoven en meier van stad en land Halen, Alonsos schoonvader, ook voor Louise van der Voorst en Petronella van Eillingen, 10 fol. 22v, 5 fol. 158.

26-8-1611: Robert van Bruheze bij overdracht door Johan Heinemansz., griffier van het leenhof van Cuyk, voor Johan van Bruheze, zijn zoon, te Lissabon, 10 fol. 24, 5 fol. 158v.

18-1-1612: Belast voor Basilio de Grassis, koopman te Antwerpen, met f 150.- karolus door Robert van Bruheze te den Bosch, te lossen binnen 6 jaar met f 2400.-, 10 fol. 26, 5 fol. 158v.

4-7-1618: Gijsbert Danielsz. van Zutphen voor Johanna van Bruheze, zijn vrouw, ook voor Johan van Bruheze en Guillain van Bruheze, schout van Antwerpen, bij dode van Robert, hun vader, 5 fol. 158v.

14-12-1636: Adriaan van Merwijck voor de crediteuren bij dode van Gijsbert Danielsz. van Zutphen, 10 fol. 81, 5 fol. 158v.

26-5-1639: François van Grinsven, schout van Helvoirt, voor Adriaan van Meerwijk te Antwerpen voor Philippe Boey, heer van Saint-Symphorien, Pont en Duzelle, gehuwd met Elisabeth de Grassis, wonend in Henegouwen, wier rente sinds 1614 onbetaald bleef, 10 fol. 160v-161, 6 fol. 229v.

29-8-1614: Johan de Groot, schout van Emmikhoven, voor Cornelis van Beveren, heer van Strelshoek, West-IJsselmonde enz., ridder, bij overdracht door François van Grinsven, schout van Helvoirt, voor Filips de Bonsy, heer van Saint-Symphorien enz., ridder bij decreet, 6 fol. 229, 10 fol. 166v-167.

4B. Een gedeelte van f 50.- karolus op het leen.

8-5-1532: François van Bruheze voor zijn huwelijk met Elisabeth van der Voorst bij overdracht door Pieter Cornelisz., roedraget, voor Maria van Diemen, diens moeder, 9 fol. 44v, 5 fol. 37.

30-1-1536: Cornelis Adriaansz. Houck voor mr. Reiner Brunt, raad te den Haag, bij overdracht door François van Bruheze, die ziek was in het laatste sacrament, 9 fol. 51-52, 5 fol. 37v en fol. 158.

29-4-1537: Jan Jacobsz. van Oudewater voor Marieke Frederiksd., gehuwd met Arnout van Boneem, secretaris van het Hof van Holland, bij overdracht door mr. Reiner Brunt, raad, 9 fol. 52, 5 fol. 158.

23-5-1548: Cornelis Severijnsz., gezworen bode van het Hof van Friesland, voor Arnout van Beneem,¹ griffier aldaar, voor Frederik, diens zoon, die in het buitenland op school is, bij dode van Marieke Frederiksd., diens moeder, 9 fol. 54 bis, 5 fol. 158 blad.

2-8-1564: Hulde van Frederik van Boneem, 5 fol. 158 blad.

11-6-1571: Pieter Pleunis, rentmeester, voor Arnout van Boneem, 6 fol. 228v.

17-2-1617: Frederik van Boneem, vaandrig in Staatse dienst bij kapitein Caspar Boom, 6 fol. 228v, 5 fol. 230v.

18-3-1617: Wilbort Filipsz. van Woudrichem bij overdracht door Frederik van Boneem, 6 fol. 228v, 5 fol. 230v.

29-8-1641: De rente is gelost, 6 fol. 228v, 5 fol. 158.

EMMIKHOVEN

5. Een (1413: halve) tiende in de Spijk (1641: binnen- en buitendijks; 1610: in Ganswijk en Emmikhoven; 1641: grof en smal, nl. van tarwe, gerst, boekweit, haver, raapzaad,

¹ De naam steeds foutief gespeld als: Boymer (!)

koolzaad, hennepzaad, vlas, bonen, erwten en andere granen, varkens, schapen, bijen, ganzen en hoenders, strekkend over Emmikhoven en geheel Ganswijk, genaamd de Spijk) gemeen met Willem van Wijk, Jan die Burchgrave (1413: Hendrik die Burchgrave).

3-9-1371: Daniel van de Merwede, ridder, zoals gehouden van de heer van Blaarsveld, 9 fol. 49.

20-5-1413: Willem w.an Wijk met lijftocht van Elisabeth, dochter van Willem Kok, op een derde zoals gehouden van Cuyk, Leenhof Gelre, nr. 1 fol. 214.

7-11-1495: Karel Cleynout voor Machteld van der Daasdonk, zijn vrouw, bij dode van Willem van Wijk, haar grootvader, 9 fol. 44, 5 fol. 17v en fol. 38.

7-12-1509: Mr. Anton Vlaming voor Herman van Zelbach bij dode van Pieter van Cairshot, diens moeder, waarna overdracht aan Otto van Bruheze, schout ter Heide bij Breda, voor diens huwelijk met Maria van Diemen, Hermans nicht, 9 fol. 50 en fol. 43v.

7-5-1532: Pieter Cornelisz., roedragter te Breda, voor Maria van Diemen, weduwe Otto van Bruheze, 9 fol. 44v, 5 fol. 37.

6. Zijn tiende in Emmikhoven, (1424: de halve tiende in Spijk gemeen met Willem van Wijk).

27-9-1361: Herbaren van Brakel, die houdt van Cuyk, beleent Machteld van Besoyen, zijn zuster, met 25 pond, 9 fol. 49.

31-7-1424: Hendrik die Burchgrave, Leenhof Gelre, 2 fol. 97.

7-11-1495: Karel Cleynout voor Machteld van der Daasdonk, zijn vrouw, bij dode van Willem van Wijk, haar grootvader, 9 fol. 44, 5 fol. 17v en fol. 38.

7-12-1509: Mr. Anton Vlaming voor Herman van Zelbach bij dode van Pieter van Cairshot, diens moeder, waarna overdracht aan Otto van Bruheze, schout ter Heide bij Breda, voor diens huwelijk met Maria van Diemen, Hermans nicht, 9 fol. 50 en fol. 43v.

7-5-1532: Pieter Cornelisz., roedragter te Breda, voor Maria van Diemen, weduwe Otto van Bruheze, 9 fol. 44v, 5 fol. 37.

Het leen is verenigd met nr. 5.

7. Haar goed, (1420: zijnde een manschap van 18 mannen; 1461: in Emmikhoven) in het land van Altena.

7-12-1410: Willem van Emmikhoven voor Elisabeth van Emmikhoven, zijn nicht, zoals gehouden van Cuyk, Leenhof Gelre, nr. 1 fol. 214.

18-3-1420: Elisabeth van Emmikhoven, gehuwd met Arnout van Weiburg, Leenhof Gelre, nr. 1 fol. 234.

15-6-1424: Elisabeth, dochter van Gijsbert van Emmikhoven, niet te verzuimen tot 11 nov. a.s., Leenhof Gelre, nr. 2 fol. 125.

18-3-1461: Arnout van Wijk die Poorter voor Agnes, dochter van Arnout van Weiburg, zijn vrouw, bij dode van Elisabeth van Emmikhoven, haar moeder, en Arnout van Weiburg, haar vader, waarna overdracht aan Johan van Emmikhoven Herbarenz., Leenhof Gelre, nr. 2 fol. 125, Cuyk, 5 fol. 17v en fol. 38.

N.B. De manschappen worden vanaf 1467 vermeld bij het huis Emmikhoven, dat roert van Altena.¹

---

¹ ARA 's-Gravenhage, heerlijkheid Altena, leenregister A fo. 94.

WERKENDAM

- 8. Een koren- en smaltiende aan de lage zijde van de Werken tussen de Werken en de Vicen, strekkend oost aan de tiende van de paap van de Werken tot de hoge Merwededijk.**

De gegevens over dit leen zijn gepubliceerd in 'Ons Voorgeslacht', jrg. 35, 1980, p. 402 nr. 48.

- 9. Een tiende in het land van Altena aan de Werken enerzijds: Bloemensteeg, anderzijds: Nikolaas van Malsen met zijn huisweer.**

12-8-1424: Johan die Burchgrave Dirksz. zoals gehouden van Cuyk, Leenhof Gelre, nr. 2 fol. 125, Cuyk, 5 fol. 17v en fol. 38.

II. ZUID-HOLLAND

NOORDELOOS

- 10. 10 morgen land (1403: in Noordeloos) in Slingelandshoeve op de oostzijde gemeen met Wouter Welle en Matthijs Sandersz., strekkend van de Noordeloos tot de landscheiding, oost: Otto van Arkel, heer van Noordeloos, west: Herbaren Spaan.**

1-4-1401: Hendrik Rogge bij overdracht door Machteld van Aardt zoals Gerard van Aardt, haar man, die hield van Cuyk, Leenhof Gelre, nr. 1 fol. 70v.

27-12-1403: Hendrik Rogge, barbier, Leenhof Gelre, nr. 1 fol. 117v.

30-7-1424: Bernard van Delen voor Geertruida van Delen, zijn vrouw, Leenhof Gelre, nr. 2 fol. 125v.

Getuigen bij leenakten van Cuyk, van wie geen belening bekend is:

1371: Bertout Arnout Iwijnsz. van Oudheusden, Jan die Jonge Jan Jongenz.

Getuigen bij een leenakte van Riede, van wie geen belening bekend is:

1361: Dirk uten Camp Rudolfsz., Anton Zonderlandsz., Anton Arnoutsz.